

Както и на всички събрания, ЗЕМЛЯЦИТЕ и днес са се събрали. Седят един до друг на три реда до вратата. Макар че на такива събрания няма физическо разчистване на сметки (а само словесно), земляците, за всеки случай, са се разположили така, че да си защитават един на друг тила. Още от пръв поглед се различават от останалите служители по някаква едва забележима напрегнатост в стиснатите челюсти, по малките лукави очи и грамадни лапи, които не знаят къде да дянат. Веднага се вижда, че всички са от един край.

Обикаляйки години наред учрежденията из Белград, забелязах, че в много от тези места за мръстене на бюрокрацията всъщност са се преселили цели села и паланки. Като се има пред вид, че до вчера бяхме почти селски народ, това не е и толкова чудно. Странно е само това, че сагата за ЗЕМЛЯЦИТЕ се повтаря винаги по един и същ начин и както винаги сварва кореняците неподготвени.

Отначало, както в старите романи, в града пристига амбициозен млад пришълец и тъй като няма какво друго да губи, освен родния си диалект, започва със зъби и нокти да драпа за място под уличното осветление. Така, пълен с енергия и страх, че ако не успее да се задържи, ще трябва да се върне там, откъдето е дошъл, той порядъчно лесно се налага над отпусналите се вече градски чиновници, които още отдавна са се разглезили от удобствата, а инстинктът им за самосъхранение е отслабнал. Успешната му кариера е само въпрос на време. Достатъчно хитър, за да не парадирва с изключителен успех или да бъде нетърпелив в издигането си (у нас никой не обича главозамайващите кариери), той се ползва с благосклонността на цялото учреждение. Сериозен е. Сигурен. Закърпен, но чист. Спретнат. Човек, на когото може да се разчита! „Будно селянче!“ – казват благосклонно

за него канцеларските дами, които му помагат да изговори [дѐ], след като виждат с колко прилежност зубри „Английски без трудности” в асансьора, където са го намърдали като лифт-бой. „Притиснете езика зад върховете на предните зъби и кажете [дѐ]. Така! [дѐ]!” Много по-лесно му е било на времето да научи: „Петърплетплетепрезтрипрътапреплита”. Любезните дами дори насън не могат да си представят, че скоро ще им стане шеф. Изобщо никой не чувства един такъв почтен и прилежен младеж като възможна опасност. Напротив! В първия период на неговото издигане всички му помагат да бъде повишен „от овчар до ефрейтор” – поне в началник-склад, защото нашият герой, естествено, започва както във всички стари романтични книги, от самото дъно, от приземието. Но „будното селянче” взима като частен ученик пет класа за една година, следва задочно и, прескачайки векове – се дипломира и е въпрос на време, когато пред името си ще сложи вече неизбежната днес докторска титла!

В някоя критична ситуация, когато е необходимо да бъде сменен дотогавашният директор, защото е оплел конците и е хлътнал до гуша в неприятности, на всички едновременно им идва на ум спасителната идея – този тих млад човек, безукорен, скромнен, от селски произход, който с никого не се е спреквал. Вълната от обща благосклонност го изтласква тогава от сивата чиновническа бездна на най-високия гребен на канцеларската власт. Бившият директор, който и сам го подкрепя, му става съветник в сянка. В чекмеджетата на неговото бюро все още се пазят важни телефонни номера, адреси, връзки с чужбина, конспекти от симпозиуми; именно той все още дърпа всички конци... В началото старият директор си мисли, че ще командва учреждението иззад кулисите, защитен от новото си, ненатрапващо

се положение, обикновено със същите приходи, както преди, и че ще разкара глуповатия млад директор, щом се наложи да вади заради него кестени от огъня. С други думи, това е период, когато старият директор уж обича своя наследник като роден син и когато често го кани на вечеря у дома си или го води на лов през почивните дни, макар че жена му и дъщеря му не могат да го гледат. Значи, ще му дърпа конците, за да играе така, както той иска от тази марионетка-нов директор, който до вчера беше толкова щастлив, ако го поздравеше в коридора! Този стар макиавелиев трик до някое време уж има ефект. Но новият директор далеч не е толкова безгласен, както изглежда на пръв поглед. Подценили са го! След като се е възползвал от връзките, за да укрепи положението си, след като е научил всичко, което е трябвало да научи, след като е спечелил дори и приятелите на стария директор, ловджиите, на които сега е по-необходим, от предшественика му, изгърмелия монополист, той неусетно ще се отърве от старата шефска гарнитура. Рано или късно останалите чиновници забелязват лукавството му и така, неочаквано, се оказва сам срещу враждебно гнездо на оси, които, наистина, изразяват почитание спрямо новата му функция, като същевременно го жилият на всяка крачка.

Но да се върнем няколко години назад! Не бива да забравяме, че нашият герой никога не е прекъсвал пъпната връв, свързваща го със селото, от което е излязъл, за да завладява Белград. През почивните дни или по време на официалните празници редовно отива там, годишните си отпуски прекарва по родните ливади. Там, в своя роден край само, може да се отпусне и да покаже атрибутите на властта, придобити долу, в града. Там с един замах изчезва градския му акцент, като прах от обувки. Цялото село разправя как

добре се бил уредил. Въпреки че произхожда от дом на незначителни, ДРЕБНИ СТОПАНИ, е получил привилегията да седи с влиятелните стопани – селските старейшини – около една маса пред кръчмата, за което неговият баща не можел и да сънува. А тези негови бивши съседи пък имат деца, които учат в града, имат зетьове без работа, кумове, които се мъчат с малки доходи и големи семейства. Към кого ще се обърнат за помощ, ако не към него, човекът, който се е издигнал толкова високо за чест на целия край? Сега трябва да се изплати дългът към родния край, ако не иска и внуците му да бъдат прокажени и изключени от селската общност.

Така във ведомственото здание, където властва той, постепенно се заселват ЗЕМЛЯЦИТЕ. В началото те заемат най-низшите места в йерархията на учреждението, но когато директорът бъде заплашен от канцеларски преврат, сам сред градските хиени, той търси помощ от най-близките си съселяни. Повишавайки ги предварително по длъжност, той ще изпревари заговора и ще се обгради със земляци като с жив плет. Всеки от тях ще иска услуга за услугата, обикновено назначение за свои роднини и кумове. И всеки от тях, поради страх от възможно сваляне от поста на върха на малката си пирамида в пирамида в пирамида в пирамида, ще приложи същата стратегия, естествено, в толкова по-малки размери, колкото е по-малка функцията му в сравнение с тази на директора.

Скоро и на най-ограничените служители им става ясно, че се ползват с много по-малко доверие, отколкото ЗЕМЛЯЦИТЕ на директора. За издигане в службата и дума да не става! Едни се примиряват със съдбата си, а други, от онези, амбициозните, напускат учреждението и постъпват чрез свои земляци, в институции, които те държат под свой кон-

трол. Техните места тозчас се заемат от свежи попълнения ентузиазирани ЗЕМЛЯЦИ, които се обръщат към директора в началото, докато им се обясни, че е неудобно, с "куме" или "стрико"!

По този начин селото най-накрая се е преселило. В него са останали само старци и малки деца. В това велико преселение колонистите носят със себе си, освен характерните черти, типични за техния край, и дружелюбността или атавистичната враждебност към други села. Зад конкурентната война между две предприятия за електроника често се крие някой отдавнашен спор около откраднатата овца или отвличената мома, още от времето на първото сръбско въстание, без това да се осъзнава и от самите действащи лица в тази производствена драма. Нетърпимостта, пренесена от гените, днес прелита с „джъмбоджетове“ океана. ЗУКИД е завладян от Паланката.

Но щом вече е станала дума за земляците, нека разгледаме най-жилавия екземпляр от този вид, който днес може да се срещне във всяка по-голяма или по-малка бюрократична организация, превъплътен в безброй човешки варианти.